

The Critical Reading Skills of Primary School Students According to Gender Differences and Educational Level of Their Fathers and Mothers

Ömür SADIÖĞLU* Asude BİLGİN**

ABSTRACT: This study was intended to investigate the critical reading levels of the 5th class students according to gender differences and educational background of their family. A total of 185 5th grade students who were chosen randomly from the students of primary schools in Bursa were participated in the study. This was regarded as a descriptive study. Data was collected by a critical reading scale which determines the critical reading skills of students developed by Ünal (2006). Significance of the difference between genders and family educational background was examined with t-test and One-Way Anova test. According to the results of the study, critical reading skills of students haven't increased with the family educational background but there is a meaningful difference between genders in favor of the girls.

Key words: Critical reading, gender differences, family educational background

SUMMARY

Purpose: In the 21st. Century which is called as “the era of knowledge” it is very important the acquisition of knowledge either for individuals or societies and the purpose is not only to gain knowledge, but also to use and profit by it. For this purpose knowledge has to be inquired in terms of its accuracy, because improvement of new knowledge is depended upon interpretation and inquisition of old ones. For handling these skills activity of reading has a great importance. Critical reading is defined as thinking of the individual on the reading material, assessment of it and doing this according to her/his opinions (Özdemir,2002). Darch ve Kameenui (1987), defined critical reading as the ability to make judgments and inferences, to perceive the differences between fact and opinions and finally recognize the author's perspective. The main problem of this study was to analyze the critical reading level of the primary school students. In terms of this general problem the purpose of the study was to test the differences between critical reading scores of the students according to gender and the educational level of fathers and mothers.

Methods: This was a descriptive research. The participants were chosen randomly from the 5th. grade students of two primary schools. 185 students (78 girls, 107 boys) were asked to reply a “Critical Reading Scale” which was developed by Ünal (2006). The reliability coefficient of this 22 items scale was 0.88 ($\alpha=.88$). Then the scores of the students were calculated and the data was analyzed by means of SPSS (10.0). T-test was used for analyzing the difference between of the students' scores in terms of gender, One-Way Anova test was used for analyzing the difference between of the students' scores according to the educational level of their mothers and fathers.

Results: The analysis of the data was revealed that there was not a significant difference between the critical reading scores of the students according to the educational level of their fathers and mothers. This means that the educational level of parents does not have any positive effect on the critical reading skills of the students. This result was interpreted as related to the negative effects of watching TV in almost all families for long hours. Critical reading scores of girls were found to be significantly higher than boys'. This result seemed similar to other studies performed in other countries.

Discussion and Conclusions: It was proposed to the teachers to arrange in-service educational courses about critical reading. In Turkey the studies on critical reading is only a few. It is needed more studies on this field and developing programs for improving these skills.

* Research Asistant Uludag University Education Faculty email: osadioglu@uludag.edu.tr

** Asistant Prof. Dr. Uludag University Education Faculty email: asudebilgin@uludag.edu.tr

İlköğretim Öğrencilerinin Eleştirel Okuma Becerileri İle Cinsiyet ve Anne-Baba Eğitim Durumu Arasındaki İlişki

Ömür SADIOĞLU* Asude BİLGİN**

ÖZ: Yapılan bu çalışmada, öğrencilerin cinsiyetinin, anne-baba eğitim durumlarının, öğrencilerin eleştirel okuma becerilerine olan etkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemini Bursa ili Osmangazi ve Yıldırım ilçelerindeki ilköğretim okullarında öğrenim gören toplam 185 5. sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Elde edilen verilerin çözümlenmesi için SPSS paket programı kullanılmış, t-testi ve One-Way Anova testi uygulanarak veriler yorumlanmaya çalışılmıştır. Çalışmanın sonunda, anne ve baba eğitim durumunun, çocukların eleştirel okuma düzeyleri üzerinde bir etkisinin olmadığı, cinsiyet faktöründe kız öğrencilerin eleştirel okuma düzeylerinin daha yüksek olduğu gözlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Eleştirel okuma, cinsiyet farklılıkları, anne-baba eğitim düzeyi

GİRİŞ

Bilginin hızla ve yığılarak ilerlediği, zamanla yarıştığı 21.yy'da bilgi edinimi özelde bireyler, genelde toplumlar için önemli bir kazanım haline gelmiştir. Kaldı ki, artık amaç sadece bilginin kazanımı değil, bilginin kullanımınıdır da. Bilginin kullanılabilmesi için onun doğru anlaşılması, yorumlanması ve bununla da kalmayıp bu bilginin doğruluğunun, yararlılığının ve gerekliliğinin de sorgulanması gerekmektedir. Yeni fikirlerin, bilgilerin ortaya çıkması ve gelişmesi, var olan, öğrenilen bilgilerin sorgulanmasına, eleştirilmesine ve reddedilen bilgilerin yerine yenilerinin getirilmesine bağlıdır. Tüm bu becerilerin kazanılmasında okuma etkinliğinin işlevi ve niteliği önem kazanmaktadır.

1950'li ve 1960'lı yıllarda, özellikle Batılı devletlerde komünizmin yarattığı gerginlikler, teknolojik alanda hızla yaşanan gelişmeler, iletişim kanallarının yoğunluğu ve etkililiği (radyo, tv, internet...) sonucu ortaya çıkan karmaşık dünya düzenine uyum sağlamak amacıyla çocuklara "eleştirel okuma" ve "eleştirel düşünme" becerilerinin öğretilmesinin yararlı olacağı düşüncesi ortaya çıkmıştır. Demokrasinin bir yaşam biçimi olarak yaygın ve köklü bir yer edinmesi bireyleri değişik seçenekler arasından en uygun olanı seçme yönünde etkin davranmaya itmektir. Bu nedenle bireyler sık sık bir ürün alırken, bir sözleşme imzalarırken, bir reklâm izlerken, duyurulara göz atarken, bir işe ya da okula başvururken bu beceriye gereksinim duyarlar. Endüstriyel gelişimin hızla ilerlediği, Luke, Comber ve O'Brien' in (1996; Akt: IRA,2006) "hızlı kapitalizm" diye adlandırdığı küresel pazar yarışının yaşandığı, sosyopolitik etkilerin yoğun olduğu bu süreçte bireylerin akıllıca ve doğru seçimler yapabilmeleri için eleştirel düşünebilmeleri ve okuyabilmeleri büyük önem kazanmıştır (IRA,2006). Sadece adını ve soyadını yazıp okuyabilmek, bir mektup yazabilmek, gazete başlıklarına göz atabilmek 21.yy'ın gelişmiş toplumlarında okur-yazar sayılabilmek için yeterli görülmemektedir. Günümüzde çağdaş toplumlarda, okuduğunu anlayan, anladığını yaşadığı ortamı geliştirmek amacıyla kullanan okuyucuların yetiştirilmesi ve eğitim-öğretim etkinliklerinin de buna göre düzenlenmesi hedeflenmektedir (Akyol,2001). Çocukların modern dünyada başarılı olabilmeleri için okumayı iyi öğrenmelerinin gerekli olmasına karşın yeterli olmadığı; uzun vadeli başarı için çocuklara eleştirel okuma becerilerinin de kazandırılması gerektiğini önemle vurgulanmaktadır (McDonalds ve Trautman, 2006)

Eleştirel okuma kişinin okuduğu materyal üzerinde düşünmesi, okuduklarını değerlendirmesi ve okuduklarına ilişkin kendi yargılarını kullanabilmeyi alışkanlık durumuna getirmesi" şeklinde tanımlanmaktadır (Özdemir,2002). Darch ve Kameenui (1987), eleştirel okumayı, okunan metin üzerine muhakeme yapma, çıkarsamalarda bulunma, olaylar ve fikirler arasındaki farkı ayırt etme, yazarın niyeti ve bakış açısını anlama kabiliyeti olarak tanımlamışlardır. Gülerüz (2003) ise eleştirel

* Araş. Gör. Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü email:osadioglu@uludag.edu.tr

** Doç. Dr. Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü email:asudebilgin@uludag.edu.tr

okumanın, sanatsal bir yazıyı, bir öyküyü, bir makale ya da bir şiiri okuyarak iletilerini, olumlu ve olumsuz yönleri açısından ele alarak okuma olduğunu belirtmiştir.

Eleştiri kelimesi ülkemizde daha çok incelenenin olumsuz yönlerini bulma, eksikliklerini ortaya çıkarma gibi yanlış biçimde değerlendirilmektedir. Oysa eleştiri inceleneni değerlendirmeyi içerir. Bu bağlamda eleştirel okuma yapan kişinin amacı sadece okuduğu materyaldeki düşüncelere karşıt görüş geliştirmek değil, aynı zamanda farklı görüşleri desteklemek için de düşünmek olduğundan, öncelikle savunulan görüşü tartar ve bir sonuca ulaşır. Aynı zamanda okuduğu görüşlerin, fikirlerin kendi yaşamına uygunluğu ve uygulanabilirliği ile ilgili bir karar vermeye çalışır (Wheeler,2007).

Eleştirel okumayı, sadece bilgi edinmek amacıyla yapılan okumadan ayıran farklar ve bu farkların önemi şu şekilde sıralanabilir (Wheeler,2007):

- Öncelikle iki tip okumanın farklı amaçları vardır. Öğrenci bir bilgiyi edinmek amacıyla okuduğunda, genellikle bir durum ya da olaya bakar ve bunun doğru olduğunu varsayar. Diğer yandan öğrenci eleştirel okuduğunda, kitapta verilen düşüncelerin niteliğini belirlemeye çalışır. Okuyucunun okuduğu makalede savunulan düşüncenin niteliği ile kişisel fikirleri arasında hiç durmadan yeni bağlantılar kurabilmesi için öncelikle açık fikirli ve şüpheli olması gerekir.
- Her iki okuma şeklinin farklı disiplini vardır. Eğer öğrenciler verilen metni öğrenmek amacıyla okuyorlarsa, en iyi öğrenme yolu sürekli tekrarlamaktır. Öte yandan, öğrenci eleştirel okuyorsa, en etkili yöntem okunan metni mantıklı bir şekilde alt bölümlere ayırmak, her kesitte verilenleri başka bir ifadeye dayandırmak ve daha sonra bunu geliştirmek ya da sonuçları sorgulamaktır.
- Her ikisi için kullanılan zihinsel beceriler farklıdır. Öğrenci bir bilgiye sahip olmak için okuyorsa, bilgiyi belli bir ölçüde içselleştirmesi, ezberlemesi yani pasif olması gerekir. Öğrencinin eleştirel okuması isteniyorsa, bunun için gerekli koşul öğrencinin kesinlikle aktif olmasıdır. Öğrenci ön okumanın ardından, içeriği daha iyi anlamak için bir kere daha okumalı, ancak yazarın savunduğu düşünceye nasıl ulaştığını hala anlamadıysa bunu tekrarlamalıdır. Eleştirel okuyan kişi, okunan materyalde savunulan fikri, mantıksal, tarihsel, ahlaki, edebi, sosyal ve kişisel bakış açısı olmak üzere pek çok açıdan değerlendirmelidir. Kısaca, eleştirel okuma, okunan materyalde gerçekte varılan sonucun ne olduğu, yazarın bu sonuca nasıl ulaştığı ve bu sonucun doğruluğu hakkında gerçek anlamda düşünmektir.
- Her iki okumada farklı sonuçlara ulaşılır. Bilginin içselleştirilmesi için yapılan pasif okuma sonucunda, pek çok kitap okumuş, beyninin derinliklerinde gerektiğinde çağırabileceği şaşırtıcı derecede çok sayıda olaylar olan bir öğrenci ortaya çıkar. Oysaki eleştirel okuma orijinal ve yenilikçi düşünceleri kapsar. Eleştirel okuma, insanların, düşüncenin zihinsel süreçlerini kullanarak, entelektüel dürüstlikle, okunan materyali anlayarak zekice, yaratıcı bir kavrayışla bilinçli ve sürekli okumalarını sağlar. Her iki okumanın da kullanıldığı yerler olsa da, eleştirel okuma çoğu kez pasif okumaya tercih edilir. Eleştirel okuma tam olarak anlamayı sağladığı için pasif okumadan daha avantajlıdır.

Eleştirel okuma beraberinde eleştirel düşünmeyi getirir. Eleştirel okumayı bilen öğrenciler, okudukları materyali sorgulayıp, yargılayıp, değerlendirdiklerinden aynı zamanda eleştirel düşünebilen öğrenciler olurlar. Bu süreç, öğrencilerin kendi düşüncelerine değer vermeyi, kendi düşüncelerini ve yorumlarını başkalarınıninkiyle karşılaştırmayı ve gerekli zamanlarda bu süreci gözden geçirmeyi ya da kabul etmemeyi öğrenmeleri için gereklidir (Collins,1993).

Eleştirel okuma, amaçların aşamalı dizilişinde bilgi, kavrama, uygulama basamağından sonra, bilişsel alanın çözümlenme, duyuşsal alanın örgütlenme ve devinişsel alanın duruma uydurma basamağındaki amaçların yatay ilişkisinde gerçekleşen bir etkinliktir (Güleryüz,2004). Criscuolo (1965) da, eleştirel okumanın, okuduğunu değerlendirme ve yorumlamada, üst düzeyde zihinsel süreç kullanmayı içeren ciddi bir yöntem olduğunu ve eleştirel okumanın önce yazılı sembollerden temel anlamı çıkarma sonra da okunan metinden daha derin anlamlar çıkarma, yorumlama, okunan parçaya bağlı kalmadan, parçada verilen fikirleri değerlendirme, yargılama olmak üzere iki düzeyde gerçekleştiğini belirtmektedir. Bu doğrultuda öğrencinin eleştirel okuma yapabilmesi için öncelikle, yaşına uygun metinleri istenen hızda okuyabilmesi, okuduğunu anlayabilmesi ve bu alanda yeterli uygulama yapmış olması, bir başka ifadeyle eleştirel okuma için gerekli alt becerilere sahip olması gerekmektedir (Güleryüz,2003).

Özsoy ve Akçamete (1996), (Akt: Nas,2003) eleştirel okuma yapabilmesi için öğrencinin aşağıda belirtilen ön koşul becerilere sahip olması gerektiğini ifade etmektedir. Buna göre eleştirel okuma yapabilmesi için öğrencinin;

• Metnin içerdiği sözcüklerin anlamını bilmesi: Anlamadan eleştiri yapılamayacağından, metinde geçen sözcüklerin anlamı bilinmelidir.

• Bir sözcüğün birden çok anlamı varsa, metindeki anlamını kestirmesi

• Sözcüklerin asıl anlamları ile mecazi anlamlarının ayırt edebilmesi

• Metnin bütünlüğü içinde ana fikri ayırması, ana fikrin gelişimi ve yan düşüncelerle zenginleştirilmesini kavraması

• Metni kendi ifadesiyle anlatması

• Metnin bölümleri arasındaki ilişkiyi kurabilmesi ve kavraması

• Yazarın amacını, hedef kitlesini anlaması

• Metinde varsa özellikle belirtilmemiş, atlanmış, çelişen noktaları yakalaması

Yazarın görüşlerini, kendi gözlemleriyle, geçirdiği yaşantılarla ve daha önceden okuduğu kaynakların görüşleriyle karşılaştırarak yorumlaması gerekmektedir. Nas (2003), buna ek olarak eleştirel okumanın sürekli sorgulamayı ve çok yönlü düşünmeyi gerektirdiğini, belirtmiştir.

Sweet'e göre (1993), çocuk edebiyatı çocukların eleştirel okuma becerisi kazanmalarını sağlayacak etkili bir araçtır. Çocuk edebiyatı çocukların parçayı okudukları süre içinde, parçadaki fikirleri, değerleri ve ahlaki soruları değerlendirmelerine olanak sağlamaktadırlar. Bu sayede çocuklar etkin ve derinlemesine bir şekilde okumayı öğrenirler. Sweet (1993), okudukları üzerinde günlük tartışmalara katılan öğrencilerin, eleştirel okumayı öğrenmeye daha yatkın olduklarını belirtmiştir.

Etkin eleştirel okumanın gerçekleşmesi için, öğretmenlerin, araştırmayı destekleyici bir sınıf ortamı yaratmaları gerekmektedir. Bu ortamda öğrencilerin okuma sürecinde çıkarsama yaparak soru sormaları, tahminde bulunmaları ve kararlar vererek yeni fikirler oluşturabilmeleri için cesaretlendirilmeleri gerekmektedir (Collins,1993). Wolf ve arkadaşları (1968), yaptıkları deneysel çalışmada, eleştirel okuma eğitimi alan öğrencilerin sorulara verdikleri yanıtların, bu konuda eğitim almayan öğrencilerin yanıtlarından çok daha fazla değerlendirme ve çıkarsamaya yönelik, kelimesi kelimesine aynı olmaktan ve ezberden uzak olduğunu gözlemlemişlerdir

ESC (2004) de verilen bilgilere göre aşağıdaki sorulara yanıt verildiği takdirde eleştirel okuma yapmış olacağımız belirtilmektedir:

1. Yazar neye inanmamı ya da hangi konuda düşüncesini paylaşmamı istiyor?
2. Bu parçayı okumadan önce konuyla ilgi inançlarım nelerdi?
3. Konuyla ilgili şimdiki düşüncelerim nedir?
4. Bu parçanın beni özellikle ikna ettiği husus nedir?
5. Hangi konularda hala çelişkilerim var?
6. Parça hangi konularda ilgimi çekti?
7. Bu parçayı okumadan önceki halime göre neler kazandım?

Çağdaş yaşam baş döndürücü bir hızla gelişen teknolojinin de yardımıyla bireyleri sürekli ve yoğun bir bilgi ve mesaj akışıyla karşı karşıya bırakmaktadır. Bu nedenle birey çevresindeki verileri, önyargılardan uzak, nesnel biçimde değerlendirebilmeli ve en etkili kararlar verebilmelidir. Bu durum günümüzde eleştirel okumaya duyulan gereksinmeyi ortaya koymaktadır. Eleştirel okuyan bireyler daha seçici olmaya başlar, problemleri fark eder, önerilen çözümlerin doğru olup olmadığını, başka çözüm seçenekleri olup olmadığını tartışır. Eleştirel okuma onları çeşitli bilgi, propaganda ve reklâm tekniklerinin olumsuz ve yıkıcı etkilerine karşı korur, iyiyi ve doğruyu, yanlış ve kötünden ayıran vatandaşlar olma yolunda ilerlemelerini sağlar.

Uygar dünyada yerini alma çabasını kararlı biçimde sürdüren ülkemizde öğrencilerin eleştirel okuma gücünü değerlendirmek bu çalışmanın temel problemini oluşturmaktadır.

Çalışmanın amacı anne-babalarının eğitim durumları ve öğrencilerin cinsiyetlerine göre eleştirel okuma becerileri arasındaki farkları ortaya çıkarmaktır. Bu temel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- 1- Öğrencilerin eleştirel okuma becerileri anne eğitim durumuna göre anlamlı bir şekilde farklılık göstermekte midir?
- 2- Öğrencilerin eleştirel okuma becerileri baba eğitim durumuna göre anlamlı bir şekilde farklılık göstermekte midir?

3- Öğrencilerin eleştirel okuma becerileri, cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

YÖNTEM

Betimsel olarak tasarlanan araştırmaya, Bursa ili Milli Eğitim Müdürlüğü Yıldırım ve Osmangazi ilçelerinde rassal olarak seçilen okullarda öğrenim gören 185 öğrenci katılmıştır. Elde edilen veriler SPSS(10) paket programı, kız ve erkek öğrencilerin “Eleştirel Okuma Becerisi” ölçeği ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını test etmek amacıyla t-testi, anne ve baba eğitim durumuna göre öğrencilerin “Eleştirel Okuma Becerisi” ölçeği ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını test etmek amacıyla da tek faktörlü varyans analizi (One-Way Anova) kullanılmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, Bursa ili sınırları Yıldırım ve Osmangazi ilçelerinde öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise Bursa İli Osmangazi ve Yıldırım ilçelerinde öğrenim gören 78 kız, 107 erkek olmak üzere toplam 185 öğrenci oluşturmaktadır.

Tablo 1: Öğrencilerin cinsiyete göre frekans ve yüzde dağılımı

Cinsiyet	f	%
Kız	78	42,2
Erkek	107	57,8
Toplam	185	100

Çalışmaya katılan öğrencilerin %42,2’si kız, %57,8’i erkek öğrencidir.

Veri Toplama Aracı

Bu araştırmada veri toplama aracı olarak, Ünal (2006) tarafından hazırlanan “Eleştirel Okuma Ölçeği” kullanılmıştır. 22 maddeden oluşan “Eleştirel Okuma Ölçeği”nin içgüvenirlik katsayısı 0.88’dir ($\alpha=0.88$). Ölçeğe ilişkin ifadeler “Okuduğum metin hakkında tartışabilirim.” “Okuduğum metinde geçen yeni bilgileri mutlaka araştırırım.” gibidir. Katılımcılar ölçekteki maddelere ait görüşlerini “Her zaman”, “Genellikle”, “Ara sıra”, “Nadiren” ve “Hiç” seçeneklerinden birisini işaretleyerek belirtmişlerdir.

Ölçek, rastlantısal olarak seçilen okullarda okuyan 185 ilköğretim 5. sınıf öğrencilerine uygulanmış, uygulanan ölçekten elde edilen veriler, değerlendirmeye alınmıştır.

Verilerin Analizi

5. sınıfa devam eden 185 öğrenciye uygulanan ölçekten alınan puanlar belirlenmiş ve veriler SPSS paket programının 10. sürümü kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışmada t-testi, öğrencilerin eleştirel okuma düzeylerinin cinsiyet göre anlamlı bir şekilde farklılık gösterip göstermediğini, One-Way Anova testi ise, ölçekten alınan puanların anne-baba eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği test etmek amacıyla kullanılmış ve elde edilen değerler tablolaştırılarak yorumlanmıştır (Büyüköztürk,2002).

BULGULAR

Bu bölümde, yöntem bölümünde açıklanan verilerin toplanması ve analizi ile elde edilen bulgular verilmekte ve yorumlanmaktadır.

Tablo 2 ve Tablo 3’te öğrencilerin eleştirel okuma ölçeğinden aldıkları puanların, anne ve baba eğitim durumuna göre varyans analizi sonuçları görülmektedir.

Tablo 2: Eleştirel Okuma Ölçeğinden Alınan Puanların Anne Eğitim Durumuna Göre Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	1,009	6	,168	,386	,887
Gruplarıçi	77,520	178	,436		
Toplam	78,529	184			

Analiz sonuçları öğrencilerin eleştirel okuma düzeyleri arasında anne eğitim durumuna göre anlamlı bir farkın olmadığını göstermektedir [$F_{(6-178)}=0.386$, $p<.05$].

Tablo 3: Eleştirel Okuma Ölçeğinden Alınan Puanların Baba Eğitim Durumuna Göre Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	3,569	6	,595	1,412	,212
Gruplarıçi	74,961	178	,421		
Toplam	78,529	184			

Yapılan analiz sonucunda öğrencilerin eleştirel okuma düzeyleri arasında baba eğitim durumuna göre anlamlı bir farkın olmadığını göstermektedir [$F_{(6-178)}=1.412$, $p<.05$].

Tablo 5: Eleştirel Okuma Ölçeğinden Alınan Puanların Cinsiyete Göre t-Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	\bar{X}	S	sd	t	p
Kız	78	3,95	0.61	174	2,06	.04
Erkek	107	3,75	0.67			

Cinsiyet değişkeni dikkate alındığında, kız öğrencilerin, “Eleştirel Okuma Ölçeği”nden aldıkları puanların ortalamasının 3,95; erkek öğrencilerin aldıkları puanların ortalamasının 3,75 olduğu görülmektedir. t- testi sonuçlarına göre öğrencilerin ölçekten aldıkları puanlar arasında kız öğrencilerin lehine anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur ($t_{(174)}=2.06$, $p<.05$).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırmadan elde edilen veriler göz önünde bulundurularak aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin %42,2’si kız, %57,8’i erkek öğrencidir. Çalışmaya katılan çocukların eleştirel okuma ölçeğinden aldıkları puanların, anne ve baba eğitim durumuna göre anlamlı bir şekilde farklılık göstermediği gözlenmiştir. Bu bulgular anne-babaların eğitilmiş olmalarının çocuklarının eleştirel okuma becerilerini farklılaştırmadığını ortaya koymaktadır. Bu durumun, ailelerin yaşamlarındaki en yaygın ve etkili bir iletişim aracı olan televizyonla ilişkili olduğu düşünülebilir. Yılmaz ve Aksaçoğlu, (2007) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada, çocukların %48,6’sının bir saat, %44,6’sının 2–3 saat, %6,8’inin dört saat ve üzerinde televizyon izlediğini ortaya konmuştur. Öğrencilerin %55’i ise televizyon ve bilgisayar nedeniyle yeterince kitap okumadığını rapor etmiştir. Görüldüğü gibi bu oranlar son derece yüksektir ve çocukların çoğu için en önemli bilgi edinme kaynağının televizyon ve bilgisayar olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu durum aynı zamanda televizyon izleme ve bilgisayarla ilgilenme sürelerinin anne-babalar tarafından denetlenmediğini de ortaya koymaktadır. Bunların yanı sıra anne-babaların televizyon kanal ve programlarında da çocuğa uygunluk açısından seçici bir davranış ortaya koymadığını söylemek olasıdır. Aral ve Aktaş (1997) öğrencilerin zamanlarını en çok televizyon seyrederek geçirdiklerini, bunu oyun oynama, ders çalışma ve kitap okuma etkinliklerinin izlediğini belirtmişlerdir. Ancak okumaya ayrılan sürede, sosyo-ekonomik düzey ve cinsiyet açısından anlamlı bir farklılık

bulunmamıştır. Bu bulgu ülkemizin eğitim sistemi ve genel kültürel yapısı açısından ele alındığında üzücü kabul edilebilir. Üst sosyo ekonomik düzeyde sağlanan olanaklara karşın öğrencilerimizin iyi okurlar olarak yetişmediği gerçeği eğitim sistemimizin öncelikle okumayı sevdirecek; daha sonra da eleştirel okurlar yetiştirecek biçimde geliştirilmesi gereğine dikkat çekmektedir.

Öte yandan Gagne (1992), televizyonun çocukların okuma davranışlarını geliştirdiğini, okuma düzeylerini yükselttiğini, kitap seçimlerine yardımcı olduğunu, ancak bu olumlu etkinin büyük oranda televizyon programlarının niteliği ve içeriği ile ilgili olduğunu belirtmiştir (Akt: Yılmaz ve Aksaçlıoğlu, 2007). Oysa Türkiye’de çocuklara yönelik televizyon yayınlarının niteliği konusunda olumlu bir yapılanmanın olduğunu söylemek güç görünmektedir (Yılmaz ve Aksaçlıoğlu, 2007). Ülkemiz koşulları göz önüne alındığında özellikle kırsal kesimde pek çok ev sobalıdır ve çocuk uyanık olduğu zamanlarda ailesiyle ve arada gelen konuklarla sürekli aynı odada bulunur. Bu da çocuğun yetişkinlerin izlediği programları izlemesi anlamına gelmektedir. Böylece çocuk okumak ve düşünmek için gerekli zaman ve zemini bulamamaktadır. Gerçekte de televizyonun okuma alışkanlığı üzerindeki olumsuz etkisi birçok araştırmada doğrulanmıştır (Beentjes ve Voort,1988; Akt: Yılmaz ve Aksaçlıoğlu,2007).

Çalışma bulgularına paralel olarak Wolf, King ve Huck (1968) Hall ve Coles (1997) gibi araştırmacılar da kız ve erkek öğrencilerin eleştirel okuma düzeylerinin de anlamlı bir şekilde farklılık gösterdiğini ve kız öğrencilerin eleştirel okuma düzeylerinin daha yüksek olduğu ortaya koyan çalışma bulgularına ulaşmışlardır. Bu sonuç kültürel değişkenlerle bağlantılı olabilir. Kızlar erkeklere göre evde daha çok zaman geçirirler ve dışarı sık çıkmaları çevre tarafından hoş karşılanmaz. Erkekler çocukken, ergenlikte ve yetişkinliklerinde sokağa, kahveye, arkadaşlarının yanına çok daha sık ve rahat çıkabilirler. Bu nedenle kızların erkeklere göre daha çok kitap okumaları ve eleştirel okuma alışkanlığı geliştirmeleri olağan sayılmalıdır. Ancak Aral ve Aktaş’ın (1997) çalışmasında okumaya ayrılan süre açısından cinsiyetler arasında fark bulunmamıştır.

Günümüz bilgi ve iletişim çağında, bireyler her türlü bilgiye istediğimiz anda ve çok kısa sürede ulaşabilmektedir. Kaldı ki, günlük yaşamda da ulusal düzeyde demokrasinin getirdiği özgürlükle çeşitli partilerin, sendikaların, sivil toplum örgütlerin vb kurum ve kuruluşların seslerini daha çok duyurmak ve daha çok insandan destek almak amacıyla yaptıkları propagandalarla iç içe yaşanmakta, gazeteler, dergiler, kitaplar, televizyon ve internette sürekli yeni haberler, fikirler bilgilere rastlanmaktadır. Uluslar arası alanda, küreselleşme ile birlikte başta Amerika ve AB üyesi devletler olmak üzere, dünyadaki diğer ülkelere farklı ekonomik, siyasi politikalar uygulanmakta ve bunları haklı gösterecek ya da kabul ettirecek stratejiler geliştirilmektedir. Bunlardan başka, çeşitliliğin, kalitenin, hizmetin en iyisini yaptıklarını belirten örgütler ise ürünlerini pazarlayabilmek için çekici reklâmlar ile hedef kitlelere ulaşabilmektedirler. Böyle yoğun bir bilgi çeşitliliği ve etkileşimin yaşandığı çağımızda, bireylerin her anlamda etki altında kalmadan, özgürce, sağlıklı kararlar alabilmeleri, yaşamlarını ve seçimlerini bu kararlara göre şekillendirebilmeleri, bireylerin deyim yerindeyse maruz kaldıkları her türlü habere, reklâma vs. eleştirel bir gözle bakmaları ve değerlendirmeleri önemlidir.

Eleştirel okumanın günümüz koşulları için gerekliliğine ve önemine bakıldığında, okuma, okuduğunu anlama, okuma alışkanlığı kazanma konusunda hala sorun yaşayan ülkemizde, başta öğretmenlere olmak üzere, anne babalara, eğitim kurumlarına önemli görevler düşmektedir. Örneğin; anne babaların okul öncesi dönemden itibaren bu konuda çocuklarına iyi bir model olmaları gerekmektedir. Okunan hikâye, masal, fıkra vb. üzerinde çocuğu düşünmeye yöneltecek sorularla çocuğu fikrini söylemesi için desteklemek ve düşünce alt yapısını oluşturmaya yardımcı olmak iyi bir başlangıç olabilir. Ayrıca aile bireylerinin de iyi bir okuyucu olmaları ve bilgilerini birbirleriyle paylaşmaları, evde düşüncelerin özgürce ifade edilebilmesini sağlayacaktır.

Öğretmenlerin de öğrencilere iyi bir model olacağı düşünülmektedir. Kitap okumanın faydaları ve gerekliliği üzerinde konuşmanın dışında öğretmenin okulda, kitap okuması, elinde kitapla dolaşması ve öğrencilerine çeşitli kitapları tanıtarak ilgi duymalarını sağlaması okuma alışkanlığının kazanılmasına yardımcı olacaktır. Öğretmenin amacı, öğrencilere öğrenme, hatırlama, sıralama, sınıflama, birleştirme, yorumlama, sonuçları tahmin etme, araştırma yapma, öğrenilen bilgileri yeni durumlara uyarılama, karşılaştırma, varsayımlar oluşturma, varsayımları irdeleme, varsayım ve olguları ayırma, alternatif görüşler üretme, temel düşünceleri ve mantıksal ilişkileri tanıma ve keşfetme, parça-bütün, neden-sonuç ilişkisi kurma, genellemeler yapma ve değerlendirmelerde bulunma gibi farklı bakış açılarına sahip bireyler olarak yetiştirmek olmalıdır (Şengül ve Yalçın, 2004). Türkçe

derslerinde, sadece kitaplara bağılı kalınmamalı, farklı okuma parçalarına da yer verilmeli ve üzerinde konuşulmalı, öğrencilerin okuma parçası ile ilgili düşünceleri sorulmalı böylece çocuğun kendini ve düşüncelerini rahatlıkla ifade edebilmesini sağlayacak imkânlar hazırlanmalıdır. Amacın sadece okuyan çocuklar değil, aynı zamanda sorgulayan, eleştiren ve doğru seçimler yapabilen bir nesil yetiştirmek olduğu unutulmamalıdır.

Oysa okullarda derslerde yapılan okuma etkinlikleri daha çok bilgilendirmek, kimi zaman ezberletmek amacıyla gerçekleştirildiğinden, öğrencilerin okuduklarını anlama, üzerine düşünme, irdeleme, sorgulama, değerlendirme aşamalarına önem verilmemekte, bu nedenle öğrenciler okuduklarından zevk almamakta ve okuma alışkanlığı kazanamamaktadırlar. Altunay (2006) da, okullarda öğretmen merkezli, bilgi üretmeye, tartışmaya, düşünmeye ve eleştirmeye değil, daha çok dayatmaya, aktarmacılığa ve ezbere dayalı bir eğitim verildiğinden; öğrenci çok okusa da, okuduğuna eleştirel bakması değil de, aynen alması önemsendiğinden, öğrencilerin okuduğunu anlama sürecinde güçlükler yaşadığını; okuma metinlerini sorgulamadığı gibi yaşamı ve içinde bulunduğu ortamı da sorgulamadığını belirtmektedir. Unutulmamalıdır ki öğrencinin eleştirel okuma yapabilmesi için sözcük dağarcığının yeterli düzeyde olması, anlamı gerçek yönüyle kavrayabilme ve sunulan konudan sonuçlar çıkarabilme becerilerine sahip olması gerekmektedir (Güleryüz,2004). Eleştirel okuma becerisine sahip olmak ile okuma becerisi arasında yüksek bir ilişki vardır ve iyi bir eleştirel okuyucu genel olarak iyi bir okuyucudur (Wolf, King &Huck, 1968).

ÖNERİLER

Öğretmenlere eleştirel okuma becerilerinin kazandırılmasına yönelik, hizmet içi eğitimler verilmesi, öğretmenlerin bu becerileri derste uygulamaları açısından yol gösterici olacaktır. Genel olarak değerlendirildiğinde, bu çalışmalara önem verilmesi, eğitim gören öğrencilerin kullanılmayan ve bu yüzden bir süre sonra unutulan bilgilerle boğuşan bireyler değil, çağımız koşullarına uygun düşünen, eleştiren, sorgulayan ve değerlendirme yapabilen, tam anlamıyla var olabilen bireyler olmalarına yardımcı olacaktır.

Ülkemizde bu alanda yapılan çalışmalar sayıca azdır ve bu çalışma mevcut durumu tespit etmeye yönelik yapılan bir çalışmadır. Bu konu ve ilişkili olduğu değişkenler bundan sonraki çalışmalarda daha kapsamlı olarak ele alınmalıdır. Öğrencilerin eleştirel okuma becerilerini geliştirmeye yönelik etkinlikler sonucunda öğrencilerdeki gelişmelerin saptanacağı çalışmalar kuşkusuz alana çok daha katkıda bulunabilecektir.

KAYNAKLAR

- Akyol, H. (2001). *Türkçe İlkokuma Yazma Öğretimi, 1. Basım*. Ankara: Artım Yayınları.
- Altunay, U.,Çakıcı,D. (2006). “Etkili Okuma ve Okuduğunu Anlama”, *Çağdaş Eğitim Dergisi*, Sayı 330,
- Aral, N., ve Aktaş, Y. (1997) “Çocukların Televizyon ve Diğer Etkinliklere Harcadıkları Sürenin İncelenmesi” *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı:13, 99-105.
- Büyüköztürk, Ş. (2002). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*, 1. Basım, Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Criscuolo, P.N. (1965). “A Plea for Critical Reading in the Primary Grades” *Peabody Journal of Education*, Vol. 43, No. 2.
<http://links.jstor.org/sici?sici=0161956X%28196509%2943%3A2%3C107%3AAPFCRI%3E2.0.CO%3B2-N&size=SMALL>
- Collins, N.D.(1993). “Teaching Critical Reading Through Literature”, Eric Product (071); Eric Digests (selected) (073), ED363869. <http://ericae.net/edo/ED363869.htm>
- Çetinkaya, S.Ç.(2004).“Afyon Merkezinde İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Okuma Alışkanlığı”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), AfyonKarahisar Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi.
- Darch, C., Kameenui, E.J. (1987) “Teaching LD Students Critical Reading Skills:A Systematic Replication”, *Learning Disability Quarterly*, Vol.10, No.2, doi:10.2307/1510215.
<http://links.jstor.org/sici?sici=0731-9487%28198721%2910%3A2%3C82%3ATLSCRS%3E2.0.CO%3B2-H&size=LARGE>

- Gönen, M., Çelebi, Ö.E, Işıtan, S. (2004). "İlköğretim 5., 6. ve 7. Sınıf Öğrencilerinin Okuma Alışkanlıklarının İncelemesi", *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı:164.
- Güleryüz, H. (2003). *Yaratıcı Çocuk Edebiyatı*, 2. Basım, Ankara: PegemA Yayıncılık.
- (2004). *Yaratıcı Beyin Gücü ve Okuma Yetişiği*, 1. Basım, Ankara: Tekağaç Yayıncılık.
- Hall, C., Coles, M. (1997). Gendered reading: Helping boys develop as critical readers. *Gender & Education*. Vol.9, No: 1, pp. 61-68.
- IRA (2006) A Tale of Differences: Comparing the Traditions, Perspectives, and Educational Goals of Critical Reading and Critical Literacy. *An Electronic Journal of the International Reading Association 1997-2006 International Reading Association*, ISSN 1096-1232
<http://www.readingonline.org/>
- McDonald, N.B., Trautman, T.S. (2006). "Enhancing Critical Reading Skills with Kindergartners: A study of a Computer-Based Intervention"
<http://www.amered.com/docs/ReviewofEnhancingReadingSkills.pdf>
- Nas, R. (1999). *Metinlerle İlkokuma Yazma Öğretimi*, 1. Basım, Ezgi Kitabevi Yayınları. Bursa
- Nas, R. (2003). *Türkçe Öğretimi*, 1. Basım, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa.
- Özdemir, E. (2005). *Eleştirel Okuma*, 6. Basım, Ankara: Bilgi Yayınevi
- Sweet, A. P. (1993) "Transforming Ideas for Teaching and Learning to Read", Office of Educational Research and Improvement. Washington, CS 011 460.
<http://eric.ed.gov/ERICDocs/data/ericdocs2sql/contentstorage01/0000019b/80/13/2e/64.pdf>
- Şengül, M ve Yalçın S.K. (2004). "Okuma ve Anlama Becerilerinin Geliştirilmesine Yönelik Olarak Hazırlanan Bir Model Önerisi ", *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı 164,
<http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/sayi164/temel.htm>
- Ünal, E. (2006). "İlköğretim Öğrencilerinin Eleştirel Okuma Becerileri İle Okuduğunu Anlama ve Okumaya İlişkin Tutumları Arasındaki İlişki", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Wheeler, L. K. (2007). "Critical Reading of An Essay's Argument"
http://web.cn.edu/kwheeler/reading_basic.html
- Wolf, W., King, M.L., Huck, C.S. (1968). "Teaching Critical Reading to Elementary School Children"
Reading Research Quartely, Vol.3, No.4
<http://www.jstor.org/view/00340553/ap020014/02a00030/0>
- Yılmaz, B., Aksaçlıoğlu, A.G. (2007). "Öğrencilerin televizyon izlemeleri ve bilgisayar kullanmalarının okuma alışkanlıkları üzerine etkisi", *Türk Kütüphaneciliği*, 21(1): 3-28.
<http://yunus.hacettepe.edu.tr/~byilmaz/b.yilmaz.pdf>